

dr. Katarina Kompan Erzar

Zgodnji razvoj in umetnost

Obdobje predšolskega razvoja zaznamujeta predvsem dve temeljni premisi; najprej je to obdobje prve kritične faze razvoja možganov, torej čas hitre rasti nevronske povezave, ki določajo temeljno sposobnost vstopanja v odnose, uravnavanja čustvovanja in oblikuje občutljivost krogotoka za odzivanje na nevarnost in socialnega krogotoka, torej krogotoka, ki omogoča ustvarjanje varnih, zdravih medosebnih odnosov in učenje socialnih spretnosti ter izogibanje nevarnostim. Razvoj pa je hkrati vzajemen, torej se odvija v nenehnem dialogu med otrokom in njegovim okoljem in temelji na vzajemnem in pristnem stiku otroka z odraslim. Ta stik soustvarjata oba, pri čemer ga otrok s svojo dejavnostjo hkrati sprejema in spreminja. Ob izkušnjah tako sproti nastajajo nevronske mreže, s katerimi bo otrok potem sprejemal in spremljal življenje okoli sebe. Doživljanje umetnosti je zato pri njem bistveno drugačno kot pri odraslem. Pri otroku razumevanje umetnosti namreč še ni izoblikovano in je ne doživlja tako kot odrasli, z nekakšno distanco, ampak ga stik z umetnostjo, z vrhunsko estetsko izkušnjo, hkrati oblikuje in sproti gradi njegovo sposobnost za sprejemanje umetniškega dela, ki ga spremlja. S tega vidika je še kako pomembno, kakšna ta umetnost je, kaj sporoča in kako je oblikovana.

Temeljnega pomena pri ustvarjanju umetnosti za otroke je tako najprej to, da razumemo celovitost otrokovega doživljanja in neverjetno fleksibilnost, ki jo zmore, ob tem, da njegov miselni aparat takrat še ni izoblikovan.

Otrok zato umetnost sprejema in jo razume skozi čustva in čutne/nebesedne prvine, kot so zvoki, svetloba, barve, oblike lutk in drugih predmetov ritem predstave, ustrezen tok napetosti in sproščenosti in predvsem jasnost dogajanja v smislu vzdušja, akcij in posameznih scenskih fraz. Izjemno pomemben pa je seveda stik, ki ga ima z njim igralec. Sporočilo predstave se namreč prenese s pristnostjo in ranljivostjo, čustveno odprtostjo izvajalca, ne pa z nauki in bolj ali manj prikritimi moralističnimi navodili, kako se vesti, kar tako pogosto kazi t. i. otroške predstave in ovira ustvarjalni proces, ki ga sicer lahko ponuja umetnost. Umetnost za otroke lahko namreč uči samo takrat, ko otroku omogoči, da je čustveno slišan in vključen v stik z odraslim, ter takrat, ko je »zgodba«, ki jo gleda, hkrati »zgodba«, v kateri lahko prepozna svoje doživljanje.

Čustveni in spoznavni svet predšolskega otroka je izrazito intuitiven, občutljiv za vsak najmanjši čustveni vzgib, predvsem pa na pristen stik z ustvarjalcem. Dobre otroške predstave prinašajo tenkočutno in prefinjeno pripoved, z izrazitim občutkom za skrivnostno, čarobno, domiselno in

strukturirano zgodbo. Majhni otroci zelo dobro razumejo pretanjene oblike humorja, namige, drobne vzgibe in opazijo marsikatero podrobnost, ki jo odrasli spregledamo.

Raziskav o povezanosti med umetniškimi udejstvovanjem otrok in njihovim razvojem je veliko in omogočajo precej jasen in verodostojen osnovni vpogled v pozitivno povezavo med njima. Poleg preprostih povezav med npr. učenjem inštrumentov, vključenostjo v pevske, glasbene, gledališke, plesne dejavnosti in kasnejšim boljšim učnim uspehom pri matematiki, branju, boljši koncentraciji se raziskave v zadnjem času usmerjajo tudi k bolj temeljnim vprašanjem. Razumevanje vrojene muzikaličnosti vsakega otroka odpira vpogled v same temeljne pogoje za uspešno učenje, ki je mogoče le takrat, ko otrok to vrojeno muzikaličnost vključi v kognitivne procese. Eno od najzanimivejših opažanj je, da je sprejemanje in razumevanje informacij, ki jih otroku podaja odrasli, bolj kot od jasnosti informacije odvisno od sposobnosti odraslega, da se čustveno oziroma muzikalično uglaši na otroka, torej da z ritmom, čustveno pristnostjo in dinamično govorenja ustvari pogoje za razumevanje informacije. Erickson v svojih raziskavah ugotavlja, da takrat, ko so otroci z odraslim, ki jim pripoveduje, jih uči ali se igra z njimi, »povezani v podobnem muzikaličnem sistemu koordinacije pozornosti in aktivnosti v govoru, bodo drug drugega razumeli jasno in bodo drug do drugega čutili naklonjenost. Ko vzajemni sistem teh signalov ni uglašen in se interakcija zatika (tako kot se lahko zatakne glasbeni ali plesni nastop), nastopi nerazumevanje in občutje vzajemne nenaklonjenosti, ki prepreči učenje.« (Erickson, F., v Malloch, Trevarthen 2010, 461)

Stik z otrokom, ki sledi njegovi muzikaličnosti, torej odzivnosti na ritem, melodijo, tempo, drobnim vzponom in padcem glasu, kretnjam, interakcijam in jih podpira, je tisto, kar krepi in postavlja trdne temelje vsemu nadaljnjemu razvoju. Z drugimi besedami, pogoj za učenje je čustvena uglašenost med otrokom in odraslim ter čustveno uravnavanje. Zato je umetnost, ki je po svoji naravi dejansko prostor medosebnega stika, dialoga in čustvenega uravnavanja *par excellence*, za otroka najbolj naraven prostor za razvoj in učenje.

»Naša sposobnost misliti in čutiti drug z drugim je povezana z našo sposobnostjo plesa in petja v tekočem, predvidljivem ritmu govorenja drug z drugim. To je še posebej očitno takrat, ko te aktivnosti in izkušnje omogočimo majhnim otrokom na način, ki podpira njihov ponos ob delovanju in osvajanju znanja.« (Trevarthen, Malloch 2002, v Malloch, Trevarthen 2010, 461).

Ko otrok začuti tok, ki ga ustvari skupno izkušanje in ustvarjanje glasbe, giba in drugih oblik ustvarjalnosti, to v njem prebudi radovednost, samozavest in občutek globoke povezanosti. To pa so pogoji za boljšo koncentracijo, motivacijo in spomin.

»Vzajemno muzikaličnost lahko upravičeno imamo za temeljni pogoj učenja v razredu in povsod drugje.« (Erickson, F., v Malloch, Trevarthen 2010, 461).

Ta je gotovo lažje dostopna v okviru, ki ga oblikuje vrhunska umetniška ustvarjalnost, saj nagovarja celoto otrokovega doživljanja in ustvari izkušnjo bogastva in lepote notranjega, medosebnega in zunanjega sveta. Uглаšena umetniška stvaritev otroku omogoči, da se vanjo čustveno vključi, pritegne njegovo notranjo pozornost (telesni, čustveni odziv), jo oblikuje in skozi oblikovanje pomena tudi uravnava, ter se zaključi tako, da skupaj z njim ustvari nov čustveni prostor. Ta novi čustveni prostor pa je tisti, ki poganja razvoj in širi otrokovo dojemljivost.

Erickson, Frank: *Talk and social theory: Ecologies of speaking and listening in everyday life*. Cambridge. Polity press, 2004.

Trevarthen, Colwyn, in Malloch, Stephen: Musicality and music before three: Human vitality and invention shared with pride. *Zero to three*, 2002, 23 (1), 10–18.

Trevarthen, Colwyn, in Malloch, Stephen: *Communicative musicalit: exploring the basis of human companionship*. NewYork. Oxford University press, 2010.